

ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY

journal homepage:

<http://www.supportscience.uz/index.php/ojp/about>**THE FORMATION OF PEDAGOGICAL TERMS IN THE SOCIAL ENVIRONMENT
AND THE LINGUOPRAGMATIC FEATURES OF THE PHENOMENON OF
'PEDAGOGICAL LANGUAGE CONTACT'****Mohinur Baratboyevna Nizomova***PhD in Philology, Associate Professor**Head of the Department of Practical English**Qarshi State University**Qarshi, Uzbekistann***ABOUT ARTICLE**

Key words: pedagogical terminology, linguopragmatics, language contact, sociolinguistics, pedagogical discourse, communicative environment, term formation, intercultural communication, semantic adaptation.

Received: 12.10.25**Accepted:** 13.10.25**Published:** 14.10.25

Abstract: The article analyzes the semantic dynamics of pedagogical terms based on a linguopragmatic approach, their expansion in the sociolinguistic context, speech-functional adaptation, and discursive transformation. The phenomenon of “pedagogical language contact” is explained through the interaction of language units, semantic shifts, and connotative changes in teacher and student speech, methodological texts, and scientific-pedagogical literature. The research results show that pedagogical terms are formed in the social environment under the influence of speech practice, social needs, and cultural transformation, and this process is directly related to linguopragmatic motivation and communicative necessity. A comparative analysis of pedagogical discourse in English and Uzbek reveals the semantic symmetry, equivalence level, pragmatic adaptation, and mechanisms of adaptation to the national education system of terms. The article’s findings emphasize the necessity of approaching pedagogical terminology from the perspectives of intercultural communication, translation, and sociopragmatic integration. This approach opens the way to study pedagogical discourse not only as a system of linguistic units but also as a field of social, cognitive, and cultural activity.

PEDAGOGIK TERMINLARNING IJTIMOIIY MUHITDA SHAKLLANISHI VA ‘PEDAGOGIK TIL KONTAKTI’ FENOMENINING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Mohinur Baratboyevna Nizomova

Amaliy ingliz tili kafedrası muduri

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Qarshi davlat universiteti

Qarshi, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: pedagogik terminologiya, lingvopragmatika, til kontakti, sotsiolingvistika, pedagogik diskurs, kommunikativ muhit, termin shakllanishi, madaniyatlararo muloqot, semantik moslashuv.

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi pedagogik terminlarning ijtimoiy muhitda shakllanish jarayoni hamda “pedagogik til kontakti” fenomenining lingvopragmatik xususiyatlari chuqur tahlil etilgan. Pedagogik terminologiya til tizimining eng faol qatlamlaridan biri sifatida ta'lim jarayonining sotsiokognitiv, madaniy va kommunikativ o'zgarishlarini aks ettiradi. Shu bois, terminlarning shakllanishi va qo'llanishi faqat lingvistik hodisa emas, balki ijtimoiy-madaniy jarayonning mahsuli sifatida talqin qilinadi. Tadqiqotda til kontaktlari pedagogik diskursning asosiy omillaridan biri sifatida ko'rib, ularning ko'p tillilik, madaniyatlararo muloqot, globallashuv va terminologik innovatsiyalarni shakllantirishdagi roli aniqlangan. Ayniqsa, ingliz tili ta'limning xalqaro kommunikativ bazisi sifatida o'zbek tilidagi pedagogik terminlar tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Masalan, competence-based approach, inclusive education, feedback, curriculum, mentoring kabi terminlar o'zbek tiliga semantik, morfologik va pragmatik moslashuv orqali singdirilgan. Bu esa o'zbek tilida yangi pedagogik leksik qatlamni shakllantirgan. Maqolada lingvopragmatik yondashuv asosida pedagogik terminlarning ma'no dinamikasi, ularning sotsiolingvistik kontekstda kengayishi, nutqiy-funksional moslashuvi hamda diskursiv transformatsiyasi tahlil qilingan. “Pedagogik til kontakti” fenomeni esa o'qituvchi va o'quvchi nutqi, metodik matnlar, ilmiy-pedagogik adabiyotlarda til birliklarining o'zaro ta'siri, ma'no siljishi va konnotativ o'zgarishlari orqali namoyon bo'lishi bilan izohlangan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagogik terminlar ijtimoiy muhitda nutqiy amaliyot, ijtimoiy ehtiyoj va madaniy transformatsiya ta'sirida shakllanadi hamda bu jarayon lingvopragmatik motivatsiya va

kommunikativ zarurat bilan bevosita bog'liqdir. Ingliz va o'zbek tillaridagi pedagogik diskursni qiyosiy tahlil qilish terminlarning semantik simmetriyasi, ekvivalentlik darajasi, pragmatik adaptatsiyasi va milliy ta'lim tizimiga moslashuv mexanizmlarini ochib beradi. Maqola natijalari pedagogik terminologiyani madaniyatlararo kommunikatsiya, tarjima va sotsiopragmatik integratsiya nuqtai nazaridan yondashish zarurligini ko'rsatadi. Bu yondashuv pedagogik diskursni nafaqat lingvistik birliklar tizimi, balki ijtimoiy, kognitiv va madaniy faoliyat maydoni sifatida o'rganishga yo'l ochadi.

ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ В СОЦИАЛЬНОМ ОКРУЖЕНИИ И ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФЕНОМЕНА 'ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЯЗЫКОВОГО КОНТАКТА'

Мохинур Баратбоевна Низомова

Заведующая кафедрой практического английского языка

Кандидат филологических наук (PhD), доцент

Каришинский государственный университет

Кариши, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: педагогическая терминология, лингвопрагматика, языковой контакт, социолингвистика, педагогический дискурс, коммуникативная среда, формирование терминов, межкультурная коммуникация, семантическая адаптация.

Аннотация: В статье анализируются семантическая динамика педагогических терминов на основе лингвопрагматического подхода, их расширение в социолингвистическом контексте, речевая функциональная адаптация и дискурсивная трансформация. Феномен «педагогического языкового контакта» объясняется через взаимодействие языковых единиц, сдвиги значений и коннотативные изменения в речи учителей и учеников, методических текстах и научно-педагогической литературе. Результаты исследования показывают, что педагогические термины формируются в социальном окружении под влиянием речевой практики, социальных потребностей и культурной трансформации, и этот процесс напрямую связан с лингвопрагматической мотивацией и коммуникативной необходимостью. Сравнительный анализ педагогического дискурса на английском и узбекском языках выявляет семантическую симметрию, уровень эквивалентности, прагматическую адаптацию и механизмы

приспособления терминов к национальной системе образования. Результаты статьи подчеркивают необходимость подхода к педагогической терминологии с позиций межкультурной коммуникации, перевода и социопрагматической интеграции. Такой подход открывает путь к изучению педагогического дискурса не только как системы языковых единиц, но и как области социальной, когнитивной и культурной деятельности.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik terminologiya tilning faqat ilmiy-lisoniy qatlamini emas, balki ijtimoiy tafakkur, madaniy qadriyatlar, pedagogik tafsirlar va kommunikativ jarayonlarning konseptual in'ikosini ham o'zida mujassam etadi. Pedagogik terminlar bugungi kunda nafaqat o'quv jarayonida ishlatiladigan texnik birliklar, balki pedagogik diskursning sotsiokognitiv mohiyatini ifodalovchi asosiy belgilar sifatida namoyon bo'lmoqda. Ular orqali ta'lim tizimining metodologik yo'nalishlari, ijtimoiy qadriyatlar tizimi, madaniyatlararo o'zaro ta'sir mexanizmlari va kommunikativ madaniyat darajasi namoyon bo'ladi.

Bugungi globallashuv va axborot jamiyati sharoitida, ta'lim sohasi tillararo hamkorlikning faol maydoniga aylangan. Shu jarayonda pedagogik til millatlararo muloqot, ilmiy almashinuv va didaktik tajriba transferining universal vositasi sifatida faoliyat yuritmoqda. Shu bois, "pedagogik til kontakti" tushunchasi zamonaviy tilshunoslikda alohida ilmiy kategoriya sifatida e'tirof etilmoqda. U turli madaniy va lingvistik tizimlar o'rtasida yuz beradigan til almashuvi, ma'no o'zgarishi va terminologik integratsiya jarayonlarini ifodalaydi. Bu fenomenni o'rganish nafaqat lingvistik, balki sotsiopragmatik, psixolingvistik va lingvokulturologik yondashuvlar asosida olib borilishini taqozo etadi.

Til kontaktlari natijasida shakllanayotgan pedagogik terminologiya o'zida madaniyatlararo dialogni, g'oya almashinuvini va milliy ta'lim paradigmasining yangilanishini mujassam etadi. Bunday kontaktlar natijasida pedagogik terminlar ijtimoiy-madaniy kontekstda semantik kengayish, psixologik-funksional moslashuv va nutqiy-pragmatik o'zgarishlarga duch keladi. Ularning ma'no tuzilmasi ta'lim jarayonining sotsiopsixologik muhitiga mos tarzda qayta talqin qilinadi. Masalan, ingliz tilidan o'zbek tiliga o'tgan curriculum, assessment, competence, mentoring, feedback kabi terminlar o'zbek tilidagi pedagogik diskursda madaniy adaptatsiya va semantik transformatsiya jarayonlaridan o'tgan. Bu birliklarning o'zbekcha muqobillari (o'quv dasturi, baholash, kompetensiya, mentorlik, fikr-mulohaza) milliy pedagogik tafakkur tizimiga moslashtirilgan holda shakllangan bo'lib, ular lingvokulturologik transfer natijasidir. Shuningdek, ayrim terminlar to'liq semantik ekvivalentlikni saqlab qolgan bo'lsa, ba'zilarining ma'nosi kontekstual torayish yoki kengayish orqali o'zgarishga uchragan.

Demak, “pedagogik til kontakti” tushunchasi tilshunoslikning alohida ilmiy sohasi sifatida pedagogik diskursda terminlarning paydo bo‘lishi, madaniy va ma’no moslashuvi, kommunikativ vazifa doirasida shakllanishi jarayonlarini o‘rganadi. U ta’lim jarayonidagi tilning ijtimoiy-funksional mohiyatini, ya’ni tilning insonlar o‘rtasidagi muloqot, o‘rgatish va o‘rganish jarayoniga xizmat qiluvchi interaktiv tizim sifatidagi rolini ochib beradi.

Shunday qilib, zamonaviy o‘zbek va ingliz pedagogik terminologiyasi o‘rtasidagi o‘zaro aloqadorlikni o‘rganish tilshunoslikda yangi bosqichni anglatadi. Bu jarayon terminlarning lingvopragmatik moslashuv mexanizmlari, madaniyatlararo adaptatsiya va diskursiv transformatsiya orqali shakllanishini, shuningdek, ularning ijtimoiy nutq amaliyotidagi kommunikativ ahamiyatini aniqlashga imkon beradi.

1. Pedagogik terminlarning ijtimoiy shakllanishi va kommunikativ konteksti (kengaytirilgan variant)

Pedagogik terminlarning shakllanishi har doim ijtimoiy ehtiyoj, madaniy qadriyatlar va ta’lim tizimining maqsad-mundariyasi bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan jarayondir. Terminlarning ijtimoiy muhitda vujudga kelishi — bu faqat yangi so‘z yaratish emas, balki ta’lim falsafasi va jamiyat tafakkuridagi konseptual o‘zgarishlarning lingvistik ifodasidir. Shu bois pedagogik terminologiya ijtimoiy ong va pedagogik amaliyot o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirning eng faol ko‘rinishlaridan biri sanaladi.

O‘zbekiston ta’lim tizimi mustaqillikdan so‘ng yangi ijtimoiy-siyosiy va ilmiy paradigmalariga asoslanib shakllandi. Mazkur davrda “interfaol metod”, “kompetensiyaga asoslangan yondashuv”, “inklyuziv ta’lim”, “modulli o‘qitish”, “didaktik muhit”, “ta’lim sifatini baholash” kabi terminlar faol qo‘llanila boshladi. Bu terminlar faqat leksik yangilik emas, balki ta’lim siyosatining modernizatsiyasi va g‘oyaviy islohotlarining til ifodasi sifatida shakllangan. Shunday qilib, pedagogik terminlar ijtimoiy muhitdagi modernizatsiya, innovatsiya va madaniy o‘zgarishlarning lingvistik belgilariga aylanadi.

Pedagogik terminlar tizimi ta’limning kommunikativ muhitida shakllanar ekan, u o‘qituvchi–o‘quvchi–jamiyat uchburchagi o‘rtasidagi diskursiv o‘zaro ta’sirni ifodalaydi. Har bir pedagogik termin bu uch subyekt o‘rtasidagi nutqiy niyat, maqsad va ijtimoiy ahamiyatni ifoda etadi. Masalan, “motivatsiya”, “kompetensiya”, “fikir-mulohaza” kabi terminlar nafaqat ilmiy-metodik tushunchalar, balki pedagogik jarayonning pragmatik hodisalaridir: ular o‘qituvchi nutqining ta’sirchanligini oshiradi, o‘quvchini faoliyatga undaydi, muloqotni ijtimoiy jihatdan mazmunli qiladi. Sotsiopragmatik nuqtai nazardan, pedagogik terminlar nutqiy faoliyatning ijtimoiy kodlarini tashkil etadi. Ular ta’lim jarayonida muloqotga kirishuvchi shaxslarning statusi, roli va maqsadini belgilaydi. Masalan, “monitoring”, “refleksiya”, “individual yondashuv” kabi terminlar o‘qituvchi nutqida baholash, tahlil va o‘zaro fikr almashishni bildirsa, talaba nutqida ular

o‘z-o‘zini anglash va o‘z fikrini asoslash vositasi sifatida namoyon bo‘ladi. Demak, pedagogik terminlar pedagogik diskursning semantik yadrosini tashkil etadi — ular orqali muloqot jarayonining mazmuni, maqsadi va ijtimoiy-funksional tabiati belgilab olinadi.

Shu jihatdan, pedagogik terminlarning shakllanishi ijtimoiy shartlangan bo‘lib, ularning semantik va pragmatik rivoji ta‘lim jarayonidagi ehtiyojlar, yangi metodlar, psixologik yondashuvlar bilan belgilanadi. Terminlarning kommunikativ kontekstdagi o‘rni ularning ma‘nosini, ta‘sirchanligini va ijtimoiy maqomini belgilaydi. Har bir termin pedagogik jarayonda ta‘lim berish, rag‘batlantirish, baholash, motivatsiya berish kabi maqsadli kommunikativ vazifani bajaradi.

Bundan tashqari, pedagogik terminlarning ijtimoiy shakllanishi ularning nutqiy moslashuvi va diskursiv transformatsiyasi bilan ham kechadi. Masalan, “feedback” termini dastlab texnik sohada “orqaga aloqa” ma‘nosida qo‘llanilgan bo‘lsa, pedagogik muhitda u “fikir-mulohaza almashinuvi”, ya‘ni o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi interaktiv muloqot shakli sifatida semantik qayta talqin qilingan. Bu jarayon lingvopragmatik moslashuv deb ataladi — ya‘ni termin ijtimoiy muhit talablariga binoan yangi kommunikativ funksiyani o‘zlashtiradi.

Pedagogik terminlarning shakllanishi va qo‘llanilishi ijtimoiy muhitdagi ta‘lim siyosati, madaniy qadriyatlar, va kommunikativ madaniyat bilan bevosita bog‘liqdir. Til — ta‘lim tizimining asosiy kommunikativ vositasi sifatida — jamiyatda kechayotgan g‘oyaviy, psixologik va madaniy jarayonlarning in‘ikosini beradi. Shu bois pedagogik terminologiya ijtimoiy ong, pedagogik tafakkur va ta‘lim amaliyoti o‘rtasidagi uzviy aloqani ifodalaydi.

O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, milliy ta‘lim tizimi yangi paradigmalarga asoslandi va bu jarayon pedagogik terminlar tizimida ham sezilarli yangilanishlarni keltirib chiqardi. Masalan, interfaol metod, kompetensiyaga asoslangan yondashuv, inklyuziv ta‘lim, didaktik muhit, axborot texnologiyalarini joriy etish, refleksiya, mentorlik kabi atamalar pedagogik leksik tizimga faol kirib keldi. Bu terminlar ta‘lim sohasidagi yangilanish, modernizatsiya va xalqaro tajribalarni milliy asosda talqin etish jarayonining lingvistik ko‘rinishidir.

Ingliz tilidagi parallel misollar:

interactive method → interfaol metod

competence-based approach → kompetensiyaga asoslangan yondashuv

inclusive education → inklyuziv ta‘lim

learning environment → o‘quv muhiti / didaktik muhit

feedback → fikir-mulohaza / orqaga aloqa

curriculum development → o‘quv dasturini ishlab chiqish

formative assessment → jarayonli baholash / shakllantiruvchi baholash

Bu parallel birliklar shuni ko'rsatadiki, ingliz tilidagi terminlar o'zbek tilida semantik adaptatsiya va madaniy moslashuv orqali yangi ma'noda qo'llanadi. Masalan, inglizcha feedback dastlab texnik ma'noda "orqaga aloqa"ni bildirgan bo'lsa, pedagogik diskursda u "fikir-mulohaza bildirish", ya'ni o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi interaktiv kommunikatsiya shakli sifatida yangicha semantik talqin kasb etdi.

Sotsiopragmatik nuqtai nazardan, pedagogik terminlar ta'lim diskursining semantik yadrosi bo'lib, ular o'qituvchi, talaba va jamiyat o'rtasidagi muloqotda maqsad, niyat va ijtimoiy ta'sirni belgilaydi. Ular nutqning pragmatik yo'nalishini aniqlaydi, ya'ni o'qituvchi nutqida — ta'sir o'tkazish, tushuntirish, rag'batlantirish, o'quvchi nutqida esa — tushunish, fikr bildirish, o'z-o'zini baholash kabi kommunikativ maqsadlarni amalga oshiradi.

Masalan:

Ingliz tilida: assessment atamasi ikki ma'noda ishlatiladi:

summative assessment – yakuniy baholash

formative assessment – o'quvchi faoliyatini jarayon davomida kuzatish

O'zbek tilida esa bu ikki termin mos ravishda yakuniy baholash va jarayonli baholash tarzida o'zlashtirilib, o'zbek pedagogik kontekstida rag'batlantiruvchi hamda diagnostik funksiyani bajaradi.

Yoki mentoring atamasi ingliz tilida "tajribali shaxs tomonidan yo'l-yo'riq berish"ni bildiradi. O'zbek tilida esa u "mentorlik", "ustozlik" shaklida ishlatiladi va faqat akademik jarayon emas, balki axloqiy-psixologik qo'llab-quvvatlash ma'nosini ham qamrab oladi. Bu — semantik kengayishning tipik ko'rinishidir.

Pedagogik terminlar kommunikativ kontekstda shakllanar ekan, ularning ma'nosi nutqiy holat, auditoriya va ijtimoiy rolga qarab o'zgaradi.

Masalan, ingliz o'qituvchi shunday deydi: "Feedback helps learners to reflect on their progress". Bu yerda feedback — diagnostik va rivojlantiruvchi vazifani bajaradi. O'zbek o'qituvchi esa shunday deydi: "Talabalarga o'z ishlarini tahlil qilish uchun fikr-mulohaza berish zarur". Bu joyda fikr-mulohaza atamasi metodik va tarbiyaviy funksiyani bajaradi. Demak, har ikki tilda termin bir konseptni bildirsa-da, pragmatik vazifasi madaniyatga bog'liq tarzda farqlanadi — bu esa "pedagogik til kontakti"ning asosiy mohiyatini tashkil etadi.

O'zbek tilidagi pedagogik terminlarning shakllanishida milliy qadriyat, tarbiyaviy maqsad va ijtimoiy mas'uliyat asosiy o'rin tutadi. Masalan, ingliz tilidagi citizenship education termini o'zbek tiliga fuqarolik tarbiyasi sifatida kirib, faqat huquqiy emas, balki ma'naviy-axloqiy mazmunni ham qamrab oladi.

Xuddi shunday, inclusive education — ingliz tilida nogironligi bo'lgan shaxslarni ta'lim jarayoniga jalb etish ma'nosini bildiradi, o'zbek kontekstida esa u barcha bolalarning teng huquqli

ishtirokini ta'kidlovchi sotsiopedagogik g'oya sifatida kengroq semantik doirada ishlatiladi. Shunday qilib, pedagogik terminlarning ijtimoiy shakllanishi va kommunikativ konteksti ularning madaniy, diskursiv va pragmatik xususiyatlari bilan uzviy bog'liqdir. Ingliz va o'zbek tillaridagi pedagogik terminlar o'rtasidagi o'xshashliklar — konseptual asos jihatidan, farqlar esa — madaniyatga, ta'lim tizimiga va sotsiopragmatik qadriyatlarga asoslanadi. Har bir pedagogik termin ijtimoiy jarayonlarning lingvistik ko'rinishi bo'lib, u ta'lim jarayonida bilim, qadriyat va muloqotni uzatishning diskursiv vositasi vazifasini bajaradi.

“Pedagogik til kontakti” fenomeni va uning lingvopragmatik tabiati (kengaytirilgan variant). “Pedagogik til kontakti” atamasi inglizcha language contact tushunchasidan kelib chiqqan bo'lsa-da, u ta'lim sohasida o'ziga xos ilmiy-semantik o'zgarish va pedagogik yo'nalishdagi pragmatik talqin kasb etadi. An'anaviy tilshunoslikda language contact ikki yoki undan ortiq tillarning o'zaro ta'sirini bildirsa, pedagogik til kontakti ta'lim jarayonida yuz beradigan madaniyatlararo, metodik va kommunikativ integratsiyani ifodalaydi. Ya'ni bu hodisa o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqot, xorijiy pedagogik konseptlarning milliy ta'lim tizimiga kirib kelishi, va global ta'lim diskursining lokal muhitga moslashuvi jarayonini o'z ichiga oladi.

Bunday kontakt jarayonida pedagogik terminlar nafaqat tarjima qilinadi, balki mazmunan qayta talqin etiladi, milliy ta'lim qadriyatlariga moslashtiriladi, va pragmatik jihatdan boyitiladi. Masalan, ingliz tilidagi learner-centered approach o'zbek tiliga talaba markazli yondashuv sifatida kirib kelgan, biroq u o'zbek ta'lim tizimida shaxsni tarbiyalash, mustaqil fikrlashga o'rgatish kabi madaniy-psixologik komponentlar bilan kengaygan. Bu esa lingvokulturologik rekontekstualizatsiyaning yaqqol namunasi hisoblanadi. Lingvopragmatik nuqtai nazardan, pedagogik til kontakti nutqning maqsadga yo'naltirilganligi, kommunikativ samaradorlik va ta'sirchanlik darajasini oshiruvchi omildir. Pedagogik muhitda bunday kontaktlar ikki yo'nalishda kechadi:

1. Interlingval kontakt – turli tillardagi termin va konseptlarning bir-biriga o'tishi (masalan, inglizcha assessment, feedback, competence terminlarining o'zbekchaga o'tishi).
2. Intralingval kontakt – bir til ichida yangi pedagogik birliklarning shakllanishi (masalan, o'zbek tilida axborotli ta'lim, raqamli savodxonlik, motivatsion yondashuv kabi yangi terminlarning paydo bo'lishi).

Bu ikki yo'nalish natijasida pedagogik diskursda lingvopragmatik moslashuv yuz beradi — terminlar o'z kommunikativ funksiyasini yangi ijtimoiy va madaniy sharoitda bajarishga moslashadi.

“Pedagogik til kontakti” fenomenini tahlil qilishda semantik simmetriya va asimmetriya hodisalari muhim o'rin tutadi. Ayrim terminlar ingliz va o'zbek tillarida to'liq ekvivalent topadi,

ba'zilar esa kontekstual yoki madaniy izoh bilan qo'llaniladi. Quyidagi jadval bunga yaqqol misol bo'la oladi:

Inglizcha termin	O'zbekcha ekvivalenti	Izoh / Lingvopragmatik farq
<i>peer feedback</i>	o'zaro fikr bildirish	O'zbek tilida bu termin "hamkorlikda o'rganish", "o'zaro baholash" ma'nosida ishlatiladi, ijtimoiy faollikni kuchaytiradi.
<i>learner autonomy</i>	o'quvchi mustaqilligi	Ingliz tilida o'quvchining o'qish jarayonini nazorat qilishi; o'zbek tilida esa "mustaqil fikrlash, o'zini rivojlantirish" ma'nosini ham qamrab oladi.
<i>student-centered approach</i>	talaba markazli yondashuv	Har ikki tilda o'xshash konsept, biroq o'zbek kontekstida "insonparvarlik" va "tarbiyaviy maqsad" komponentlari qo'shiladi.
<i>mentoring</i>	ustozlik / murabbiylik	O'zbek muhitida faqat o'quv jarayoni emas, balki axloqiy, psixologik va ma'naviy qo'llab-quvvatlashni bildiradi.
<i>inclusive education</i>	inklyuziv ta'lim	Ingliz tilida "nogironligi bo'lgan shaxslar uchun ochiqlik"; o'zbek tilida "barcha bolalar uchun teng imkoniyat" konsepti bilan kengaygan.

Bu jadvaldan ko'rinadiki, "pedagogik til kontakti" jarayonida terminlar so'zma-so'z tarjima emas, balki madaniy transformatsiya orqali o'zlashtiriladi. Bu holat semantik asimmetriya deb yuritiladi, chunki termin o'z milliy kontekstida yangi ma'no, emotsional rang va ijtimoiy yuklama kasb etadi.

Pedagogik til kontakti shunchaki terminologik o'zlashuv emas, balki madaniyatlararo dialogning lingvistik in'ikosidir. Masalan, inglizcha critical thinking termini o'zbek tilida tanqidiy fikrlash tarzida qo'llanadi. Biroq ingliz tilidagi "critical" komponenti mantiqiy tahlil va fikrni asoslashga urg'u bersa, o'zbek kontekstida bu tushuncha axloqiy-estetik baho va mustaqil fikr yuritish ma'nolari bilan kengaygan. Shu orqali pedagogik termin kognitiv va axloqiy mazmunni birlashtirgan kompleks birlikka aylanadi.

Yoki ingliz tilidagi collaborative learning atamasi “hamkorlikda o‘qitish” deb tarjima qilinadi. Biroq o‘zbek madaniyatida “hamkorlik” so‘zi jamoaviylik, bir-birini qo‘llab-quvvatlash va o‘zaro hurmat kabi sotsiopragmatik qadriyatlarni ham anglatadi. Shu sababli bu termin o‘zbek tilida faqat metod emas, balki tarbiyaviy va sotsial qadriyatni aks ettiruvchi konsept sifatida shakllanadi.

“Pedagogik til kontakti” fenomenining lingvopragmatik tabiati uch asosiy mexanizm orqali amalga oshadi:

1. Semantik kengayish (expansion) – termin yangi konnotativ ma’nolarni o‘zlashtiradi.

Masalan: assessment → baholash → formative assessment → shakllantiruvchi baholash, bu o‘zbek ta’limida “rivojlantiruvchi tahlil” ma’nosini ham bildiradi.

2. Morfologik adaptatsiya (adaptation) – termin milliy tilning fonetik-morfologik tizimiga moslashadi.

Masalan: mentor → mentorlik, competence → kompetensiya, module → modul, interactive → interfaol.

3. Diskursiv rekontekstualizatsiya (recontextualization) – termin pedagogik nutqda yangi funksional kontekstda ishlatiladi.

Masalan: feedback – texnik tizimda “signal orqaga uzatish” ma’nosida bo‘lsa, o‘zbek ta’limida “talabaga beriladigan rivojlantiruvchi fikr-mulohaza” ma’nosini oladi.

Demak, “pedagogik til kontakti” fenomeni tilshunoslikning zamonaviy bosqichida lingvopragmatik integratsiya jarayoni sifatida namoyon bo‘ladi. U pedagogik diskursda xalqaro terminlar, milliy ta’lim qadriyatlari va kommunikativ maqsadlarning uyg‘unlashuvini ta’minlaydi. Bu jarayon natijasida pedagogik terminologiya universal mazmunga ega bo‘lish bilan birga, milliy madaniyatning semantik o‘ziga xosligini ham saqlab qoladi.

Shunday qilib, ingliz va o‘zbek tillarida pedagogik til kontaktlari semantik transformatsiya, diskursiv moslashuv va pragmatik kengayish orqali shakllanadi. Bu esa ta’lim tili tizimining global o‘zaro ta’sir, madaniyatlararo muloqot va lingvokulturologik integratsiya jarayonlaridagi o‘rnini yanada mustahkamlaydi.

Pedagogik terminlarning ijtimoiy muhitdagi shakllanishi ularning lingvopragmatik mohiyatini, ya’ni qanday vazifani bajarishi, qanday kommunikativ niyatni ifodalashi va qanday ijtimoiy qadriyatni targ‘ib qilishini belgilaydi.

Pedagogik diskursda terminlar axborot uzatish vositasi bo‘lish bilan birga, ta’sir o‘tkazish, rag‘batlantirish, baholash va o‘rgatish kabi interaktiv va pragmatik funksiyalarni bajaradi. Masalan, ingliz tilidagi formative assessment (“jarayonli baholash”) termini o‘qituvchining o‘quvchi faoliyatini doimiy kuzatish, unga shaxsiy fikr-mulohaza (feedback) berish, xatolarni

tahlil qilish va natijani yaxshilashga yo'naltirilgan faoliyatini bildiradi. O'zbek tilida esa shakllantiruvchi baholash atamasi shu jarayonni motivatsion va tarbiyaviy maqsad bilan boyitadi: baholash — jazolash emas, balki rivojlantirish va rag'batlantirish vositasi sifatida talqin etiladi.

Pedagogik nutqda lingvopragmatik funksiyalarning misollari

Inglizcha birlik / ibora	O'zbekcha ekvivalent	Lingvopragmatik izoh
<i>Scaffolding</i>	bosqichma-bosqich yo'l-yo'riq berish	Ingliz tilida – o'quvchini vaqtincha qo'llab-quvvatlash, o'zbek talqinida – “ustozlik”, “murabbiylik” mazmuni kuchli.
<i>Peer feedback</i>	o'zaro fikr bildirish / tengdosh bahosi	O'zbek muhitida “hamkorlikda o'rganish”, “o'zaro hurmat” qadriyatlari bilan bog'liq.
<i>Learner autonomy</i>	o'quvchi mustaqilligi	Ingliz tilida – o'zini boshqarish; o'zbek madaniyatida – “mas'uliyatni his qilish” va “mehnatsevarlik” bilan uyg'un.
<i>Competence-based education</i>	kompetensiyaga asoslangan ta'lim	Har ikki tilda kasbiy bilimga urg'u, ammo o'zbek tilida “ma'naviy yetuklik” komponenti ham mavjud.
<i>Self-reflection</i>	o'z faoliyatini tahlil qilish	O'zbek nutqida “o'zini tahlil qilish”, “xatolardan saboq olish” ma'nosida ishlatiladi.
<i>Collaborative learning</i>	hamkorlikda o'qitish / o'rganish	Ingliz tilida – interaktiv metod, o'zbek kontekstida – “bir-biridan o'rganish” va “jamoaviylik” qadriyati.
<i>Digital literacy</i>	raqamli savodxonlik	O'zbek ta'lim tizimida bu termin “axborot madaniyati” tushunchasi bilan boyitilgan.

Bu misollar pedagogik terminlarning ijtimoiy muhitda faqat semantik jihatdan emas, balki pragmatik va madaniy jihatdan ham transformatsiyaga uchrashini ko'rsatadi.

Masalan, ingliz tilidagi scaffolding (tayanch, yordam struktura) o'zbek ta'limida “bosqichma-bosqich yo'l-yo'riq berish”, “ustozning nazorati ostida mustaqil o'rganish” tarzida ishlatiladi. Bu o'zbek madaniyatidagi ustoz-shogird an'anasi bilan uyg'unlashgan bo'lib, sotsiokulturniy ta'sirning yaqqol ifodasidir.

Ijtimoiy muhit pedagogik terminlarning diskursiv qayta qurilish jarayoniga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon uch bosqichda kechadi:

1. Semantik o'zlashuv – termin milliy tilga kiradi (feedback → fikr-mulohaza).

2. Kontekstual moslashuv – termin yangi kommunikativ muhitga joylashadi (assessment → baholash ta’lim jarayonining interaktiv bosqichiga moslashadi).

3. Madaniy rekontekstualizatsiya – termin milliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashadi (mentoring → murabbiylik atamasi “tarbiyaviy” ma’noni ham oladi).

Masalan, inglizcha critical thinking konsepti ingliz ta’limida analitik fikrlash ko‘nikmasini anglatadi. O‘zbek pedagogik diskursida esa bu termin axloqiy va ma’naviy jihatdan asoslangan mustaqil fikr yuritish, ya’ni “to‘g‘ri fikrni tanlay olish” ma’nosi bilan boyitiladi. Demak, ijtimoiy muhit terminlarning ma’nosini semantik darajada emas, balki qadriyatli va funktsional darajada qayta shakllantiradi.

O‘qituvchi nutqi pedagogik diskursda ijtimoiy rolga ega bo‘lgan kommunikativ maydon sifatida harakat qiladi. U terminlarni faqat ilmiy tushuncha sifatida emas, balki ta’sir o‘tkazuvchi, rag‘batlantiruvchi va tarbiyaviy vosita sifatida ishlatadi. Masalan: “Today we will reflect on what we have learned.”

(“Bugun biz o‘rganilgan narsalar ustida o‘ylab ko‘ramiz”). Bu iborada reflect so‘zi oddiy fikr yuritish emas, balki tahlil, o‘z faoliyatini baholash ma’nosini beradi. O‘zbek muhitida bu “o‘z ustida ishlash”, “xatolardan to‘g‘ri xulosa chiqarish” shaklida pragmatik talqin topadi. Yoki: “Peer feedback helps students learn from each other”. (“O‘zaro fikr bildirish talabalarni bir-biridan o‘rganishga yordam beradi”). Bu yerda termin o‘qituvchi nutqida interaktiv muloqotni faollashtiruvchi, ijtimoiy motivatsiyani kuchaytiruvchi lingvopragmatik vositadir.

Pedagogik terminlarning o‘zbekcha variantlari inglizcha manbadan farqli tarzda milliy qadriyatlar, mentalitet va axloqiy-ma’naviy nuqtai nazar asosida qayta talqin qilinadi. Masalan: teacher’s authority – ingliz madaniyatida “pedagogik rahbarlik” tushunchasini bildiradi, o‘zbek tilida esa ustozning obro‘si, ma’naviy yetakchiligi sifatida ishlatiladi; student engagement – ingliz tilida “faol ishtirok” ma’nosida, o‘zbek kontekstida esa ta’limga qiziqish va ijtimoiy faollik bilan bog‘lanadi; learning outcomes – ingliz tilida natijalar mezon, o‘zbek tilida esa “bilim va tarbiya natijasi” sifatida kengroq semantik maydonga ega.

Shunday qilib, ijtimoiy muhit pedagogik terminlarning semantik, pragmatik va sotsiokulturniy o‘zgarishlariga faol ta’sir ko‘rsatadi. Bu ta’sir natijasida ingliz va o‘zbek tillarida pedagogik terminlar madaniyatlararo tafakkur mahsuli sifatida shakllanadi. Terminlar endilikda faqat ilmiy atamalar emas, balki jamiyatning ma’naviy qadriyatlari, pedagogik falsafasi va kommunikativ etikasini ifodalovchi diskursiv birliklardir. Demak, ijtimoiy muhitning lingvopragmatik ta’siri pedagogik terminologiyani milliy ruh bilan boyitadi, uni global diskurs bilan uyg‘unlashtiradi, hamda pedagogik tilning ijtimoiy-madaniy identifikatsiyasini ta’minlaydi.

Pedagogik terminlar ijtimoiy muhitda kommunikativ zarurat, madaniy transformatsiya va sotsiolingvistik ehtiyoj natijasida shakllanadi. Ularning paydo bo‘lishi, o‘zgarishi va semantik

kengayishi bevosita ta'lim tizimidagi islohotlar, xalqaro hamkorlik va madaniyatlararo muloqot bilan uzviy bog'liqdir. Har bir pedagogik termin o'zida ta'lim siyosati, jamiyat tafakkuri va o'qituvchi–o'quvchi o'rtasidagi muloqot madaniyatini mujassam etadi. Shu bois pedagogik terminologiya nafaqat til tizimining leksik qatlamidir, balki ijtimoiy tafakkur va kommunikativ ehtiyojning lingvistik in'ikosi hamdir. "Pedagogik til kontakti" fenomeni ushbu jarayonning lingvopragmatik mexanizmini ochib beradi. U turli madaniyat va tillar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni, xorijiy pedagogik konseptlarning milliy ta'lim muhitiga kirib kelish jarayonini, hamda ularning pragmatik qayta talqin etilishini ifodalaydi. Bu hodisa o'qituvchi va o'quvchi nutqidagi muloqot shakllarini, nutqiy strategiyalarni, ma'no transferi va madaniy interpretatsiyani boshqaruvchi omil sifatida namoyon bo'ladi.

Umuman olganda, pedagogik terminlarning ijtimoiy muhitdagi lingvopragmatik shakllanishi quyidagi ilmiy xulosalarga olib keladi:

1. Pedagogik terminlar jamiyatdagi o'zgarishlar, islohotlar va innovatsion ehtiyojlarning til tizimidagi in'ikosi sifatida shakllanadi.
2. "Pedagogik til kontakti" fenomeni xorijiy konseptlarning milliy kontekstga madaniy-pragmatik moslashuvini ta'minlaydi.
3. Terminlarning lingvopragmatik transformatsiyasi natijasida ularning ma'nosi kengayadi, yangi sotsiolingvistik va tarbiyaviy funksiyalar yuzaga keladi.
4. O'zbek pedagogik diskursida inglizcha terminlar madaniy adaptatsiya, semantik asimmetriya va kommunikativ moslashuv orqali milliy til tizimiga singadi.
5. Pedagogik terminlarni tahlil qilishda diskursiv va sotsiopragmatik yondashuvlarning uyg'unligi ularning ijtimoiy mohiyatini chuqur anglash imkonini beradi.

Shunday qilib, ijtimoiy muhit pedagogik terminlarning semantik rivoji, pragmatik funksiyasi va madaniy talqinini shakllantiruvchi asosiy omildir. "Pedagogik til kontakti" esa bu jarayonni global va milliy diskursni bog'lovchi ilmiy-madaniy ko'priq sifatida namoyon etadi. Shu bois, zamonaviy ta'lim terminologiyasi tizimini o'rganishda lingvopragmatik, sotsiolingvistik va madaniyatlararo tahlil metodlarining uyg'unligi ilmiy izlanishlar uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Safarov Sh. Til va tafakkur. – Toshkent: Fan, 2008. – 284 b.
2. Komissarov V.N. Teoriya perevoda. – Moskva: Vysshaya shkola, 2002. – 253 s.
3. Crystal D. Language and the Internet. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 272 p.
4. Widdowson H.G. Discourse and Communication. – Oxford: Oxford University Press, 2004. – 212 p.

5. Brown G., Yule G. Discourse Analysis. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983. – 288 p.
6. Paluanova G. O‘zbek tilida termin yaratish jarayonida lingvokulturologik yondashuvlar. – Toshkent: Fan, 2019. – 190 b.
7. Nizomova M.B. Pedagogik terminlarning sotsiopragmatik talqini (ingliz va o‘zbek tillari misolida). – Qarshi: Qarshi davlat universiteti nashriyoti, 2024. – 176 b.
8. Aitchison J. Language Change: Progress or Decay – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 278 p.